

**Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії**

Здобувач ступеня доктора філософії: Яковлев Сергій Іванович, 1979 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2006 році Національну юридичну академію України імені Ярослава Мудрого за спеціальністю «Правознавство», навчається в аспірантурі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України з 2022 р., виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, м. Дніпро, від «06» липня 2026 року № 248, у складі:

голови разової спеціалізованої вченої ради

- Наталії ЮЗІКОВОЇ, доктора юридичних наук, професора кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

рецензентів:

- Олени ЛАХОВОЇ, кандидата юридичних наук, доцента кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;
- Вероніки ЧУКАЄВОЇ, кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

офіційних опонентів:

- Петра МАКУШЕВА, доктора юридичних наук, професора кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;
- Людмили СІНЬОВОЇ, кандидата юридичних наук, доцента кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

на засіданні «31» серпня 2026 року прийняли рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право Яковлеву Сергію Івановичу на підставі публічного захисту дисертації «Реалізація прав і свобод людини в умовах надзвичайного і воєнного стану (порівняльно-правове дослідження)» за спеціальністю 081 Право.

Дисертацію виконано у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, м. Дніпро.

Науковий керівник: МУДРИЄВСЬКА Людмила Михайлівна, кандидат юридичних наук, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління Дніпровського

національного університету імені Олеся Гончара.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису із дотримання вимог пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами). У дисертації вперше в українській юридичній науці застосовано підхід до вивчення надзвичайних правових режимів в Україні як конституційних, врегульованих заздалегідь розробленим надзвичайним законодавством, до яких віднесено лише три: надзвичайний стан, воєнний стан та зони надзвичайної екологічної ситуації; запропоновано визначення відсутніх понять, що розкривають зміст дефініцій досліджуваних правових режимів: «засоби ураження», «загроза нападу»; виявлено дійсне значення термінів: «пандемія», «панзоотія», «особливо важливі об'єкти життєзабезпечення», «міжнародний конфлікт», «міжконфесійний конфлікт», «масові безпорядки», «надзвичайна екологічна ситуація», «небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності»; запропоновано авторські ознаки виокремлення правових режимів надзвичайного стану та зони надзвичайної екологічної ситуації; запропоновано способи подолання небажання урядів застосовувати заздалегідь підготовлене надзвичайне законодавство під час криз. Вдосконалено визначення терміну «значні верстви населення» в складі однієї з підстав введення надзвичайного стану, понять «надзвичайний стан», «воєнний стан», «зона надзвичайної екологічної ситуації», способи усунення неузгодженості у взаємозв'язку правових режимів надзвичайного стану і зони надзвичайної екологічної ситуації; напрями оптимізації механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина під час конституційних надзвичайних правових режимів передбачають узгодження національного надзвичайного законодавства, усунення правових прогалин шляхом його доповнення та внесення змін, удосконалення понятійного апарату й структури надзвичайних законів, а також врегулювання можливості паралельної дії різних надзвичайних режимів відповідно до вимог якості закону та принципу верховенства права. Отримали подальшого розвитку аргументація криміналізації більшості підстав оголошення надзвичайного стану в Україні; порівняння непорушних прав в Україні та міжнародному праві; досліджено практику ЄСПЛ та національних судів європейських країн на предмет законності застосування права відступу держав від конвенційних міжнародних зобов'язань в надзвичайних обставинах.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для подальшого дослідження питань забезпечення конституційних прав і свобод людини в умовах надзвичайних ситуацій; вдосконалення законодавства України, зокрема підготовки змін до Конституції України, надзвичайного законодавства та інших нормативно-правових актів відповідно до

запропонованих у дослідженні положень; вдосконалення механізмів гарантування та захисту конституційних прав і свобод в умовах їх тимчасового обмеження у зв'язку з надзвичайними обставинами.

Дисертація виконана державною мовою із дотриманням вимог до оформлення дисертації, встановлених МОН України. Обсяг основного тексту дисертації відповідає нормам, встановленим освітньо-науковою програмою «Право» за спеціальністю 081 Право Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Здобувач має 9 наукових публікації за темою дисертації, з яких 4 статті в наукових фахових виданнях України, 5 тез доповідей на Всеукраїнських науково-практичних конференціях з міжнародною участю, які відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, зокрема:

1. Яковлев С.І. Особливості юридичного змісту терміну «обмеження прав людини» в розрізі застосування в умовах надзвичайного та воєнного станів. Науковий вісник публічного та приватного права. 2023. № 5. С. 3–8. (фахове видання, категорія Б) DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.1> **(фахове видання категорії «Б»)**.

2. Яковлев С.І. Поняття «надзвичайний стан»: нормативно-правове і наукове трактування. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2024. № 1. С. 28–32. (фахове видання, категорія Б) DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-1-5> **(фахове видання категорії «Б»)**.

3. Яковлев С.І. Проблематика правової невизначеності підстав введення надзвичайного стану. Термінологічні аспекти. Науковий вісник публічного та приватного права. 2024. № 5. С. 13–18. (фахове видання, категорія Б) DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.5.3> **(фахове видання категорії «Б»)**.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої ради та присутні на захисті фахівці:

Голова спеціалізованої вченої ради – Юзікова Наталія Семенівна, доктор юридичних наук (12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право), професор кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Міністерство освіти і науки України. Зауважень немає.

Офіційний опонент – Макушев Петро Васильович, доктор юридичних наук (12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право), професор кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів, Міністерство освіти і науки України.

Зауваження:

1. Позитивно оцінюючи прагнення автора до систематизації, варто зауважити, що в тексті дисертації недостатньо чітко проведено межу між

«надзвичайним станом» як правовим режимом та «надзвичайною ситуацією» як фактичною обставиною. Зокрема, виокремлення «економічних криз» як окремого виду надзвичайного стану в контексті обмеження прав людини є дискусійним, оскільки міжнародні стандарти (зокрема практика ЄСПЛ) вимагають наявності «загрози життю нації» для відступу від зобов'язань. Доцільно було б уточнити, які саме економічні показники, на думку автора, можуть бути легітимною підставою для введення саме правового режиму стану, а не просто застосування заходів антикризового регулювання.

2. З огляду на запропоновану автором у підрозділі 1.2. персональну класифікацію видів надзвичайних станів (воєнні, політичні, соціально-гуманітарні, економічні кризи тощо), у роботі варто було б чіткіше розмежувати правові межі застосування обмежень прав людини для кожної з цих категорій. Оскільки глибина обмежень при екологічних катастрофах та воєнних діях є кардинально різною, уніфікований підхід потребує додаткового наукового захисту під час прилюдного захисту.

3. Здобувач у висновках зазначає, що для порівняння національного досвіду регулювання надзвичайних станів серед країн Європи було обрано Польщу, Німеччину, Францію, Іспанію та Велику Британію як найбільші країни Європейського Союзу. Проте, Велика Британія офіційно вийшла зі складу ЄС (процес Вгехії завершився 31 грудня 2020 року). У зв'язку з цим твердження про належність Великої Британії до найбільших країн саме Європейського Союзу на момент аналізу досвіду пандемії COVID потребує термінологічного уточнення та більш детального обґрунтування методології вибору країн у тексті дисертації.

4. У роботі встановлено, що більшість аналізованих європейських держав в умовах пандемії COVID виробили «ургентне та дискримінаційне» законодавство замість використання наявного надзвичайного через політичні мотиви та ухилення від бюрократичних процедур. Водночас поза належною увагою автора залишилося питання юридичної оцінки правомірності такого законодавства з погляду міжнародного права. Доцільно було б ширше розкрити, чи містили такі вимушені кроки урядів ознаки правопорушень (зокрема, порушення Конвенції про захист прав людини), чи вони стали новою, раніше не прогнозованою практикою реагування на глобальні біогенні загрози.

Офіційний опонент – Сіньова Людмила Миколаївна, кандидат юридичних наук (12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення), доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України.

Зауваження:

1. На ст. 55 дисертації автор пропонує власне розуміння «воєнного стану», характеризуючи його як «винятковий тимчасовий правовий режим». Водночас базова норма статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»

оперує терміном «особливий правовий режим». З огляду на вимоги юридичної визначеності, просимо здобувача пояснити: у чому полягає доктринальна перевага використання категорії «винятковий тимчасовий режим» порівняно з чинним нормативно-закріпленим визначенням?

2. На ст. 217 автор стверджується про наявність правової прогалини щодо невизначеності критерію «особливої тяжкості» надзвичайних ситуацій природного або техногенного характеру. Погоджуючись із тим, що вказана категорія є оціночною, хочемо звернути увагу на наявність у законодавстві чітких критеріїв класифікації надзвичайних ситуацій (Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010). У зв'язку з цим просимо дисертанта уточнити: чи пропонуєте ви закріпити у Законі «Про правовий режим надзвичайного стану» власні, нові критерії «особливої тяжкості», чи вважаєте за доцільне зробити відсылну норму до вже існуючих критеріїв надзвичайних ситуацій захист?

3. На ст. 223 дисертації автор пропонує виключити з тексту статті 16 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» фразу «в інтересах національної безпеки та громадського порядку...», замінивши її на загальне відсилання до мети, визначеної статтею 2 вказаного Закону, називаючи чинну редакцію «спотворенням головної мети». У зв'язку з цим виникає запитання: чи не призведе заміна легітимної мети на бланкетне відсилання до загальної мети Закону до порушення принципу пропорційності та невідповідності національного законодавства стандартам Ради Європи щодо обмеження прав?

Рецензент – Лахова Олена Вадимівна, кандидат юридичних наук (12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право), доцент кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Міністерство освіти і науки України.

Зауваження:

1. Одним із важливих положень авторської концепції є віднесення зони надзвичайної екологічної ситуації до конституційно визначених надзвичайних правових режимів та пропозиція поширити на неї конституційний механізм допустимого обмеження прав. У науковій новизні на с. 20 автор, зокрема, пропонує доповнити ч. 2 ст. 64 Конституції України словами «та в зоні надзвичайної екологічної ситуації». Така пропозиція є концептуально послідовною у межах дисертації, однак потребує додаткового обґрунтування саме з позицій необхідності конституційного рівня втручання. Під час захисту доцільно було б пояснити, чому виявлені проблеми не можуть бути усунені шляхом чіткішого законодавчого розмежування правових наслідків відповідних режимів без розширення конституційної підстави для можливого обмеження прав і свобод.

2. На с. 125, 147 та в інших частинах роботи автор використовує

категорії «абсолютні», «непорушні» та «невідступні» права при порівнянні Конституції України, МПГПП та ЄКПЛ. Проведений аналіз є змістовним, однак зазначені категорії не в усіх правових системах і міжнародних механізмах є повністю тотожними за юридичною природою. Зокрема, невідступність права у межах механізму derogation характеризує неможливість відступу від відповідного міжнародного зобов'язання під час надзвичайної ситуації, тоді як абсолютний характер права може стосуватися ширшого питання допустимості будь-яких обмежень або балансування. У зв'язку з цим додаткове термінологічне розмежування цих категорій могло б ще точніше окреслити результати проведеного порівняльно-правового аналізу.

3. У підрозділі 3.2 на с. 222 здобувач справедливо характеризує правову обґрунтованість одночасної дії кількох надзвичайних режимів як дискусійну та звертається до фактичного досвіду лютого 2022 року. Водночас ця проблема має не лише питання допустимості поєднання режимів, але й практичний аспект конкуренції їх правових наслідків. На мою думку, авторську концепцію можна було б додатково посилити визначенням алгоритму застосування норм у випадку одночасної дії двох режимів: співвідношення спеціальних повноважень, строків, процедур контролю, територіальних меж та обмежувальних заходів. Таке уточнення надало б запропонованим рекомендаціям ще більшої прикладної визначеності.

Рецензент – Чукаєва Вероніка Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Зауваження:

1. У Розділі 2, аналізуючи досвід країн ЄС, автор недостатньо чітко розмежував правові інститути «надзвичайного стану» та «стану облоги», що існують у французькій правовій доктрині, що дещо нівелює глибину порівняльного аналізу.

2. У загальних висновках до 2 Розділу немає чіткого переліку основних особливостей правового регулювання прав і свобод людини в умовах надзвичайного та воєнного стану в Україні

3. У підрозділі 2.2 здобувач визначає про розширення повноважень судової гілки влади щодо контролю за пропорційністю обмежень прав громадян військовими адміністраціями. Проте поза увагою автора залишилося питання процесуальних строків і реальної спроможності судів здійснювати такий розгляд в умовах активних бойових дій.

4. Текст роботи містить поодинокі редакційні неточності та повтори в узагальнюючих висновках до розділів, які, однак, не знижують загального високого теоретичного рівня дослідження.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **ЯКОВЛЄВУ Сергію** ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

(підпис)

Наталія ЮЗІКОВА